РЕЦЕНЗИЯ

от

проф.д-р Пламен Веселинов Киров

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен

ДОКТОР

Област на висше образование: Социални, стопански и правни науки (3).
Професионално направление: Право (3.6)
Научна специалност: Конституционно право

Автор на дисертационния труд:

ИВА МИТЕВА ЙОРДАНОВА - РУПЧЕВА,
задочен докторант в секция „Публичноправни науки“ в Института за държавата и правото при БАН

Тема на дисертационния труд:

СМЕСЕНИ ИЗБОРНИ СИСТЕМИ ЗА НАРОДНО СЪБРАНИЕ В РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ

Научен ръководител:
проф.д-р Емилия Друмева

Със Заповед № РД-09-32/02.03.2021 г. на Научния секретар на ИДП при БАН съм определен за член на научно жури във връзка със защитата на Ива Митева Йорданова - Рупчева, задочен докторант в професионално направление Право (3.6), научна специалност Конституционно право за присъждане на образователната и научна степен „доктор", като на първото заседание на Научното жури ми е възложено да изготвя рецензия по дисертационния труд.

Със заповед № РД-09-68/10.07.2015 г. Ива Рупчева е зачислена за задочен докторант по научната специалност „Конституционно право" в докторска програма „Конституционно право на Република България" към секция „Публичноправни науки" в ИДП при БАН и е отчислена с право на защита след обсъждане на дисертацията на заседание на секцията по „Публичноправни науки".

В изпълнение на заповедта на Научния секретар на ИДП и решението на Научното жури, като се ръководя от изискванията на Закона за развитието на академичния състав на Република България и Правилника за прилагането му, предлагам на вниманието на уважаемите членове на Научното жури следните свои констатации и изводи, както и мотивираното от тях заключение.

Предоставеният от Ива Рупчева комплект от материали включва всички необходими документи. Докторантът е приложил три научни статии, свързани с темата на дисертационния труд, както следва: „Изборният процес в България. Актуални изборни проблеми"; „Националният референдум по ЗПУГДВМС или необходимостта от преразглеждане на правната уредба" и „Правото на глас на изтърпяващите наказание лишаване от свобода или поставените под запрещение лица и международните изборни стандарти", публикувани в сп."Общество и право", бр. бр. 7/2020 г., 8/2020 г. и 1/2021 г..

Докторантът Ива Рупчева завършва Юридическия факултет на СУ "Климент Охридски" през 1996 г. Професионалната си кариера започва като

старши юрисконсулт в Министерство на правосъдието. По-късно заема длъжностите: държавен експерт в Дирекция „Европейска интеграция“ на Народното събрание, съветник в Дирекция „Законодателна дейност и европейско право“ на парламента, началник отдел „Законодателни референти“ и Директор на дирекция „Законодателна дейност и право на Европейския съюз“ в Народното събрание.

Ива Рупчева специализира европейска интеграция в Белгия и в курс за парламентарни правни съветници в Испания. Към дисертационния труд е представен автореферат, който добросъвестно отразява съдържанието на труда, научната новост на изследването и приносите на дисертационния труд.

Считам, че са спазени всички изисквания относно хода на процедурата и оформянето на дисертационния труд.

Темата “Смесени изборни системи за Народно събрание в Република България” като предмет, подход и метод на изследване би била изпитание за всеки учен. Тя има своя теоретичен, правно-нормативен и практико-приложен аспект. Поначало актуална по отношение на съвременните демократични конституционни системи, темата изисква историко-правно и сравнително-правно изследване на цялостната проблематика, свързана с изборните системи. Оформянето и развитието на идеята за въвеждане на смесени избирателни системи и нейното въвеждане в конституционната практика, теоретичното й осмисляне и нормативната уредба са силно повлияни от конкретни политически процеси в отделните конституционни демокрации. Актуалността на изследването се определя от тенденцията, която постепенно се оформя в съвременния български конституционализъм да бъде търсен оптимален вариант на изборна система, която едновременно да удовлетворява изискванията за политическо представителство на широк кръг интереси в плуралистичното общество и за стабилност на държавното управление. Изведен самостоятелно като тема и разгледан чрез приложения от докторанта подход, въпросът за смесена изборна система е разработен във

формата на цялостно изследване, което е рядкост в конституционноправната литература у нас. Към момента тази тема не е разработвана с приложения подход самостоятелно, макар че, като фрагмент от друга проблематика не е убягнала от сериозно научно внимание на други автори. Актуалността на изследваната тема, особено след натрупването на значителна практика от провеждането на демократични избори за парламент, не подлежи на съмнение, а разработването на настоящия дисертационен труд поставя сериозни конституционноправни проблеми за научна дискусия.

Ива Рупчева демонстрира изключително високо ниво на познаване на проблематиката. Използваният в изследването емпиричен и теоретичен материал както и научната литература са обширни. Докторантът демонстрира широка осведоменост в областта на сравнителноправния анализ на института в съвременните демокрации и способност творчески да оценява обширната литература. Задълбочените познания на автора на дисертацията в областта на конституционното и сравнителното конституционно право, както и по отношение на конституционната история, дават възможност да се направи задълбочено юридическо изследване на множеството аспекти, които темата на дисертацията предполага.

Методологичният инструментариум на изследването е богат – като се започне с историко-правния и сравнителния метод и се премине към системния, структурно-функционалния, социологическия и правно-догматичния метод. Това дава възможност да се навлезе в дълбочина на темата и в същото време да се обхване цялата богата проблематика свързана с осъществяването на изборния процес в Република България.

Предметът на изследване се концентрира върху същността и функциите на изборната система, използвана при излъчването на народни представители, като подходът за анализирането им проследява възникването на института на изборното право, както и съществуващите към момента конституционни модели. Разгледана е проблематиката, свързана с

възможността посредством смесена избирателна система да бъде гарантирано демократичното представително управление в контекста на парламентарната република. Настоящият труд е центриран върху въпроса за същността, функциите и елементите на смесените модели избирателни системи, за особеностите на изборния процес, изграден на тяхна основа, както и проекциите на тези системи върху политическото представителство.

В структурно отношение трудът е добре построен, което поначало изключва повторение и празноти в изложението. Представената за защита дисертация е с обем от 277 страници. Към нея има приложения, библиографска справка, декларация за оригиналност, списък с публикациите. Приложената библиографска справка съдържа общо 212 самостоятелни заглавия на национални и чуждестранни източници. Бележките под линия са общо 251. Дисертационният труд се състои от увод, три глави и заключение.

В дисертационния труд убедително е представена същността на смесените изборни системи, въвеждани преди всичко с оглед стабилизиране на конституционната система. Дисертационният труд може да бъде определен като самостоятелно, цялостно и модерно изследване в Република България на тази функция, предопределяща особеното място на избирателната система в системата на представителното управление. Научният труд включва интересен исторически преглед на института, както и анализ на действащите модели в Европа. В същото време авторът на дисертацията анализира и изяснява особеностите на действащия в момента български модел. В представеното изследване е обосновано и поддържано правилното разбиране, че възприемането на смесена изборна система е призвано да внася необходимите политически корекции и да балансира състава на законодателното тяло. Избирателната система е представена като съществен елемент от конституционната система и от организацията на публичната власт, доколкото стои в основата на формиране на състава на основните конституционни институции. Изборният процес, разбира се, не

може да бъде осъществяван ефективно и във всички случаи предполага висока степен на яснота в конституционното му уреждане, поради което авторът обръща особено внимание на липсата на фиксиране на конкретен модел на избирателна система в основния закон на Република България.

Глава първа – „Правна същност и предназначение на изборните системи. Мнозинство и пропорция." представя правната същност и предназначението на основните типове изборни системи в зависимост от възприетата изборна формула. Прави се обстоен анализ на основните елементи и политическите резултати от използваните мажоритарни, пропорционални и смесени системи. Систематизирани и дефинирани са техните основни предимства и недостатъци. Докторантът центрира своето внимание върху смесените избирателни системи в двете им разновидности – механично смесени и функционално смесени. Напълно логично акцентът на изследването пада върху функционално смесената изборна система като се характеризират нейните основни елементи. Посочва се, че функционално смесената изборна система може да функционира като персонализирана пропорционална изборна система, която позволява на избирателите да нюансират своите политически предпочитания, като едновременно гласуват за политически програми и в същото време за предпочитани от тях кандидати, ръководейки се от техните персонални и професионални качества.

Във втората глава се прави исторически преглед на използваните в България смесени изборни системи и резултатите от тяхното прилагане в конкретни избори. Отделя се специално внимание на първият опит за изграждане на смесена изборна система от 1911 г. Изследването се концентрира преди всичко върху изборите за 7-мо Велико народно събрание от 1990 г. и на изборите за 41-во Народно събрание от 2009 г. Данните анализирани в дисертационния труд убедително доказват, че механичното смесване на мажоритарен и пропорционален елеменет не отразява точната подкрепа на избирателите по отношение на политическите партии и

демонстрира висок диспропорционален ефект. Основателна е критиката за възприетият модел на смесване от 2009 г., който влиза в противоречие с принципа на равното избирателно право и бонифицира силните политически субекти, както и тези с регионална доминация.

В трета глава се прави заключението, че произведените избори за Велико народно събрание през 1990 г. и изборите за Народно събрание през 2009 г. са доказателство, че механичното смесване на двата основни принципа за разпределение на мандатите е в полза на големите партии, поначало запазва влиянието на управляващата партия и силно деформира реалната подкрепа за останалите политически субекти. Диспропорцията между гласове и мандати е толкова по-голяма, колкото е по-голям броя на народните представители, които се избират по мажоритарния принцип. Прави се препоръка за въвеждане на функционално смесена система в парламентарните избори у нас, като се даде възможност за мажоритарно персонализиране на част от мандатите, но при тяхното общо пропорционално разпределение. Въз основа на практиката от проведените избори за народни представители, решенията на Конституционния съд, препоръките на редица международни институции, на проучения опит от други държави са анализирани предимствата и недостатъците на основните типове изборни системи. Очертани са основните параметри на предложения de lege ferenda за възприемане на функционално смесена изборна система в изборите за народни представители в Република България. Задача на предлаганата система е да запази пропорционалното представителство в парламента и политическия плурализъм като се създадат условия за многопартийност, както и да се насърчи териториалното представителство.

На базата на направените заключения и като решение на отчетените проблеми, дисертационния труд разработва концепция за въвеждане на функционално смесена изборна система, включително като се предлагат конкретни изменения и допълнения на действащия към момента Изборен

кодекс. Предлаганата изборна система съчетава предимствата на пропорционалния и мажоритарния принцип и представлява добра основа за задълбочена публична дискусия и оценяване на всички елементи на препоръчваното решение.

Развитието на българския модел на изборна система е проследено и анализирано в контекста на процеса на постепенното утвърждаване на представителното управление и върховенството на демократичните конституционни принципи в правната система и обществения живот. На тази основа формулираните предложения de lege ferenda са актуални и съществени.

Дисертационният труд доказва по убедителен начин задълбоченото познаване на теоретичния и практико-правен аспект на проблематиката за основните типове изборни системи. В него и в представените научни публикации са анализирани богати по обем и съдържание теоретични концепции и становища, които заедно с важните предложения de lege ferenda, определено допринасят за развитието на института на избирателното право, в неговия български контекст.

Авторефератът на Ива Рупчева съдържа прецизно всички необходими елементи, а справката за научните приноси, изготвена от докторанта, изразява точно постигнатото с дисертацията. В дисертационния труд се наблюдават и някои несъвършенства и неточности, които не намаляват научната му стойност. Необходима е по – голяма юридическа прецизност при формулиране на предложенията за обособяване на отделен избирателен район в чужбина и предлаганото ново райониране в страната, което се разминава с административно-териториалното деление на държавата. След прецизиране и развитие на някои от тезите дисертационният труд заслужава да стане обществено достояние като самостоятелна научна публикация. С научната си стойност на цялостно изследване на изборната система и предложната концепция за въвеждане на функционално смесен модел такава

публикация би била полезно четиво не само за изследователи в сферата на конституционното право, но и за хора активно занимаващи се с политическа дейност.

В заключение, давам положителна оценка на дисертационния труд, като вземам под внимание, че той съдържа научни резултати, представляващи оригинален принос в правната наука, както и задълбочените теоретични познания на докторанта и способността му за самостоятелни научни изследвания.

Уважаеми членове на Научното жури,

Като имам предвид качествата на дисертационния труд, считам че той притежава безспорни достойнства, демонстрира задълбочен анализ водещ до теоретични изводи, съдържа важни приносни моменти и предложения de lege ferenda, поради което с убеждение предлагам на Научното жури да даде образователната и научна степен „Доктор“ на Ива Митева Йорданова - Рупчева.

12.05.2021 г. Рецензент:

проф.д-р. Пламен Киров